

В. Ворожбіт-Горбатюк, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0002-5138-9226

КІНОТЕРАПІЯ – ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ВИПРАВЛЕННЯ, РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ І ПІДГОТОВКИ ДО ЗВІЛЬНЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ

Постановка проблеми. У Звітах Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за результатами моніторингових візитів в місця несвободи¹, аналітичних звітах громадських організацій², новинних стрічках Державної кримінально-виконавчої служби України³ на тлі трагічних наслідків збройної агресії РФ проти України регулярно наводяться дані, які красномовно свідчать про неефективність чи невиконання програм, спрямованих на виправлення і ресоціалізацію засуджених осіб, підготовку їх до звільнення з урахуванням реалій українського сьогодення. Серед типових тенденцій, що посилюють проблему ресоціалізації та підготовки засуджених до звільнення з установ виконання покарань, зазначаються: наявність і прогресування особливої субкультури серед засуджених, практика підбурювання засуджених до насильства один над одним, присвоєння своєрідних ролей, на кшталт «відторгнутих», бездіяльність адміністрацій установ виконання покарань, що спри-

яє поширенню безпорадності серед засуджених, формалізація будь-яких конструктивних впливів соціально-психологічних служб⁴. Усе це негативно позначається на міжнародній репутації України як правової демократичної держави, має негативні потенції злочинності та стимулює умови порушення безпеки суспільства.

Незважаючи на розмаїття фундаментальних наукових, прикладних аналітичних і методичних напрацювань, регулярні гуманітарні місії, роботу Національного превентивного механізму, а також системну психологічну допомогу та підтримку в пенітенціарній системі, ситуація з ефективністю соціально-виховної роботи в установах виконання покарань України вимагає значно серйознішої уваги. Злагоджена цілеспрямована робота фахівців-теоретиків і практиків, регулярний скринінг ефективності сприятимуть вирішенню завдань Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року⁵.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Опрацювання широкого масиву джерел з означеної проблеми підтверджує її міжгалузевий характер та виразну спрямованість на європейський вектор реформування пенітенціарної системи. Зазначимо тут, що заявлена у назві статті проблема розробляється у межах фундаментального дослідження

¹ Звіти за результатами моніторингових візитів (2022, 2023, 2024, 32025). <<https://ombudsman.gov.ua/uk/zviti-za-rezultatami-monitoringovih-vizitiv>> ; <<https://www.ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovidi>>

² Овдієнко Г В 'Звіт про моніторингові візити до пенітенціарних та соціальних місць несвободи у 2023 році. ГО «Харківська правозахисна група». (Харків, 2023) 62; Романов М В 'Аналітичний звіт за результатами моніторингових візитів в місця несвободи на підконтрольній Уряду України території в 2022' (2023) 232. <<https://ngoauu.org/zvit-promonitoringovi-viziti-do-penitenciarix-ta-socialnix-misc-nesvobodi>> ; Vadym Chovgan Romanov M, Melnychuk V «NINE CIRCLES OF HELL»: PLACES OF DETENTION IN UKRAINE UNDER THE RUSSIAN OCCUPATION MARCH 2022 – DECEMBER 2022 (2023). <<https://dignity.dk/wp-content/uploads/42-Nine-circles-of-hell.pdf>>

³ 'Новини' (Державна кримінально-виконавча служба України, 2025) <<https://kvs.gov.ua/news/>>

⁴ Звіти за результатами моніторингових візитів (2022, 2023, 2024, 32025). <<https://ombudsman.gov.ua/uk/zviti-za-rezultatami-monitoringovih-vizitiv>> ; <<https://www.ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovidi>>

⁵ Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 рр.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р. *Урядовий кур'єр*. 2022. № 271. 18.

«Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні» (реєстраційний номер в УКРІНТЕІ 0124U005234), що виконується у відділі дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України. Зокрема, метою вказаного фундаментального дослідження передбачено «розробку з урахуванням європейського досвіду та стандартів науково обґрунтованих положень, які визначають основні пріоритети та напрями кримінально-виконавчої діяльності, її кінцеву мету, методи, засоби та принципи цієї діяльності, а також необхідні напрями реформування пенітенціарної системи, які будуть відповідати меті і концепції кримінально-виконавчої діяльності¹».

У розробленні теми цієї публікації враховано бачення тенденцій розвитку злочинності на тлі воєнного стану в Україні, що презентовано у публікації В. Батиргарєєвої²; критерії і показники ефективності соціально-виховної роботи, що висвітлено у колективній монографії, колективній статті³ та науково-практичних виданнях за редакцією В. Пивоварова⁴, монографії А. Богатирьова⁵. Аспект формування громадянської ідентичності засуджених, дотичний проблематиці соціально-

виховної роботи в установах виконання покарань, представлено у публікації автора⁶. Безпосередньо проблематику кінотерапії у пенітенціарній системі досліджували через документування тюремної терапії: Дж. Беннетт та Е. Сміт⁷ аналізували погляди інсайдерської аудиторії на фільм «The Work»; Н. Полічек⁸ вивчала місце в'язниці та в'язнів у суспільстві, а також питання громадянства та приналежності; Д. Левенталь узагальнив досвід використання фото- та фільмотерапії у в'язницях Сполученого Королівства⁹. Міркування й висновки цієї статті сформовано також з урахуванням психологічних досліджень¹⁰, даних із відкритих джерел¹¹, зокрема, про реалізацію українського проєкту Docudays UA¹².

Поштовхом розроблення теми цієї публікації стала акцентуація уваги В. Батиргарєєвою на доцільності вивчення культурного підтексту розвитку кримінологічної науки (освітня компонента «Кримінологія», ОНП «Право», Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, 2024/2025 навчальний рік). Науковиця на міждисциплінарному рівні презентувала дослідникам-початківцям образ особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у різних видах мистецтва, запропонувала дискусію щодо відображення проблематики кримінальної науки у творах різних видів мистецтва. Це питання залишається відкритим. Загальновизнаними і позитивно оціненими є засоби та інструменти

¹ Технічне завдання на проведення фундаментального наукового дослідження «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні». *Локальна документація відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права* Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України. (2024) 2

² Батиргарєєва В С 'Виклики, що породила збройна агресія проти України: кримінологічний аналіз' *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* Матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 року). <<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22589> >

³ Пивоваров В В, Ворожбіт-Горбатюк В В та ін. 'Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні' – комплементарність процесу і результатів дослідження фундаментальної теми' (2024) 1 (48) *Питання боротьби зі злочинністю* 33–47. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-33.

⁴ Пивоваров В (ред) *Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні: виклики, завдання, рішення в умовах воєнного стану: монографія* (Право, 2024) 331. DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178602321>; *Реалізація прав засуджених в суспільстві змін: науковий і прикладний дискурс: дайджест стэнд. доп. наук.-метод. семінару у формі круглого столу онлайн* (м. Харків, 04 квіт. 2023 р): електрон. наук. вид. 48 <<http://surl.li/qaogo>>

⁵ Богатирьов А І *Антикриміногенний вплив на злочинність серед засуджених в місцях несвободи: монографія* (Гельветика, 2019) 432

⁶ Ворожбіт-Горбатюк В В 'Формування громадянської ідентичності в установах виконання покарань в Україні' 2024 1 (2) *Юридичний вісник* 49–55. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.5>

⁷ Bennett J, Smith M 'Documenting prison therapy: Insider audience perspectives on The Work (2017)' (2024) 20 (4) *Crime, Media, Culture* 426–444. <https://doi.org/10.1177/17416590241229438>

⁸ Nicoletta Policek 'Prison on Screen in Italy: From «Shame Therapy» Propaganda to Citizenship Programmes' (2020). <<https://www.springerprofessional.de/en/the-palgrave-handbook-of-incarceration-in-popular-culture/17659830> >

⁹ Del Loewenthal 'The therapeutic use of photographs in the United Kingdom criminal justice system' (2015) 17(1) *European Journal of Psychotherapy and Counselling* DOI:10.1080/13642537.2015.1006132

¹⁰ Christian Jarrett 'How prison changes people' (2018) <<https://www.bbc.com/future/article/20180430-the-unexpected-ways-prison-time-changes-people> >

¹¹ 'Сила кінематографу, або чому соціальне кіно здатне змінити реальність?' (МГО «Міжнародний центр розвитку і лідерства») <<https://ildc.org.ua/statti/syla-kinematografu-abochomu-sotsialne-kino-zdatne-zminyty-realnist/> > ; 'Сінг Сінг' (фільм, 2023) <<https://ua.kinorium.com/10551722/> >

¹² 'Docudays UA' (2025). <<https://docuclub.docudays.ua/news/filmi-pyatoi-kolekcii/> >

мистецтва для культурації ресоціалізації, адаптації засуджених до умов життя після звільнення. Кінотерапія, як впливовий спосіб ресоціалізації і підтримки сильних сторін засудженої до позбавлення волі особи, практикується у багатьох країнах Європейського Союзу. Доволі цінний досвід для імплементації сформовано в Італії, Іспанії, Польщі. В Україні така практика не є поширеною. А потенціал її використання з урахуванням антикриміногенної спрямованості соціально-виховної роботи і пенітенціарної пробації є очевидним. Пілотний проєкт Docudays UA в українській пробації підтверджує таку прогностичну позицію.

Мета статті полягає у розкритті вузлових аспектів використання кінотерапії для втілення європейського вектору виправлення, ресоціалізації і підготовки до звільнення засуджених в українській пенітенціарній системі. Міркування і висновки цього дослідження складатимуть прикладний компонент узагальнення позитивних практик виконання кримінальних покарань та їх ролі в забезпеченні безпеки суспільства.

Виклад основного матеріалу. В. Батиргарєєва, досліджуючи розвиток злочинності у воєнний час, звернула увагу на те, що «...настав час використовувати інформаційний простір не лише як портал новин, а й як інструмент успішної протидії гібридній війні»¹. Розмірковуючи над такою пропозицією, звернімо увагу на те, що сучасний інформаційний і медійний простір супроводжує людину в усіх видах життєдіяльності: від режисованих Reels, Stories, Stream (короткі відеоролики в соціальних мережах) до популярного виду дозвілля – перегляд та обговорення фільмів. Послугуючись глобалістичністю наведеного цитування, вивчимо, як індустрія кіно може сприяти соціальному позиціонуванню ставлення до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення і відбуває чи відбула за це призначене покарання, наскільки перспективно суспільство сприймає таку особу, чи готове суспільство в особі пересічних громадян, адміністрації громад, організаторів освіти, дозвілля, інших видів суспільної діяльності, долучитися до процесів ресоціалізації і виправлення особи правопорушника.

¹ Батиргарєєва В. С. 'Виклики, що породила збройна агресія проти України: кримінологічний аналіз' *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*. Матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу (Київ, 24 листопада 2022 року). <<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22589>>

Сподіваємося привернути увагу широкої читачкої аудиторії і до таких питань. Чи перебуває сучасне кіномистецтво на позиції романтизації злочинності та наслідків неправомірної поведінки за прикладом сумнозвісного серіалу «Бригада», з яким, до речі, небезпідставно порівнюють всевітньо відомий серіал і доволі популярний повнометражний фільм «Гострі картузи»? Чи, можливо, мистецтво кіно уже зараз на системному рівні сприяє утвердженню такого рівня правосвідомості громадян, коли кожна людина усвідомлює, що за порушення норм права вона невідворотно нестиме покарання? Чи не викреслить суспільство особу правопорушника і чи має людина, яка понесла справедливе покарання, шанс і можливість ресоціалізуватися в суспільстві (як, наприклад, подібну лінію розкриває художня стрічка «Любов наосліп», сітком «Спільнота» та ін.)? Чи володіє на теперішній час індустрія національного і світового кіно необхідним і достатнім масивом стрічок, які можуть бути ефективно використані для утвердження гуманістичних цінностей та норм законослухняної поведінки в установах виконання покарань? Чи зацікавлені наші зарубіжні партнери в просуванні національно зумовленої ідеї гуманізації пенітенціарної системи? Чи має необхідний інструментарій і детальні описи практичних кейсів діяльності працівників соціально-психологічних служб в українських установах виконання покарань різних видів? Ці питання корелюють із міркуваннями дослідниці Н. Полічек та матеріалами презентацій бачення пенітенціарної системи представниками різних категорій громадян і фахівців кіномистецтва.

Вирішення завдань, які визначені у Стратегії розвитку пенітенціарної системи на період до 2026 року, потребують уже зараз міжгалузевого інтегрованого підходу для моніторингу поточних результатів та визначення ефективності наявної системи соціально-виховної роботи в установах виконання покарань. Четвертий рік воєнного стану і перманентних загроз життю і безпеці усіх громадян на території України зумовлює пошук і реалізацію таких підходів та інструментів, які забезпечуватимуть ефективність такої роботи і психологічної підтримки усіх, хто дотичний до роботи пенітенціарної системи, навіть в умовах загроз і нестабільності.

Дедалі науковцями і фахівцями практичної сфери кримінально-виконавчого права більше уваги приділяється вивченню і реалізації ідеї анти-

криміногенності як впливової ознаки ефективності державної політики у сфері кримінально-виконавчої діяльності. Антикриміногенність не є простим антонімом поняттю криміногенності. Це поняття передусім об'єднує низку чинників, умов і обставин, що перешкоджають розвитку злочинності у конкретний момент буття. У розумінні антикриміногенності на суб'єктному рівні важливою є опора на сильні сторони особи під час соціально-виховної роботи і систематичної психотерапії. Це необхідно для успішної ресоціалізації та підготовки засудженої особи до звільнення з установи виконання покарання. Корисним є формування фільмотек, які пропонують через художній образ чіткі алгоритми і механізми корекції поведінки, формування ціннісних орієнтирів, ставлень, міркувань, які сприяють зниженню рівня злочинності, популяризації правопорядку в суспільстві.

Серед об'єктивних чинників антикриміногенності варті уваги не лише підвищення рівня життя населення, а й ефективна система освіти і неперервного виховання, яка доволі потужно долучена до підтримки засуджених чи звільнених після відбування покарання в Іспанії, Канаді, Ірландії. Освітня підготовка (загальна, професійна, виробнича, післядипломна тощо) має бути не лише відкритою і доступною на етапі відбування покарання за кримінальне правопорушення, а й передбачати залученість учасників освітнього процесу до ресоціалізації та соціальної адаптації засуджених та звільнених осіб. Це може бути реалізовано через надання засудженій особі можливості пройти онлайн-курс у закладі освіти разом з іншими здобувачами, участь у соціально значущих проєктах тощо. Кіно – той інструмент, який плавно культивує ідею рівності, дотримання основоположних прав людини, тим самим попереджує можливу стагнацію і прояви дискримінації. Наприклад, у багатосерійному фільмі «Мільярди», де немає жодного позитивного героя, презентована, на наш погляд, унікальна ідея: показати через діалоги головних героїв зі своїми дітьми – Чака Роудса, Венді Роудс, Боббі Аксельрода – позицію про те, що за вчинений злочин невідворотне покарання. Навіть попри суворе покарання, призначене судом, батьки залишаються люблячими для своїх дітей. Дітям важливо пам'ятати про це, а з негативного досвіду батьків взяти корисний урок правосвідомості.

До об'єктивних антикриміногенних чинників справедливо віднести й сильну правоохоронну

систему. Мистецтво кіно присутнє в кожному домі. Але чи формує сучасне українське кіно бачення: кожен злочин буде розслідуватися ефективно і якісно, а покарання за вчинення кримінального правопорушення буде невідворотним і справедливим? Запитання лишається відкритим.

Безумовно, до об'єктивних антикриміногенних чинників варто віднести активну діяльну участь громадян у контролі правопорядку, заходах і засобах профілактики злочинності. В наш час, і це важливо, у супереч так званій теорії розбитих вікон, увагу громадськості треба акумулювати саме на профілактиці злочинності через утвердження людяності. Інструменти медіа, кіномистецтва у цьому аспекті привертають увагу там, де інші засоби не ефективні.

Неабияке значення мистецтво кіно має для соціальної підтримки та ресоціалізації засудженої особи в суспільство, її соціальної адаптації в реаліях, змінених збройною агресією рф, гібридною інформаційною війною. Трансформації в усіх сферах суспільно-правових відносин відбуваються стрімко. Особа, яка відбуває чи відбула покарання, повинна мати можливість, шанс самореалізації і включення в суспільне життя після відбування покарання у змінених суспільно-правових відносинах. Наприклад, гейміфікація у навчанні має допомогти навчитися вибудовувати успішні стратегії законослухняної поведінки, а не пропагувати порушення правил гри.

Сучасне мистецтво кіно, як і на зорі свого становлення, формує пласт культурних і духовних ціннісних орієнтирів глядачів. Для засуджених, які відбувають покарання в установах виконання покарань, кінотерапія може стати ефективним інструментом загальної психотерапії, а саме: перегляд попередньо вибраних стрічок із визначеним завданням може допомогти засудженій особі вивільнити негативні емоції, прожити гнів, страх, розчарування, інші емоції у спеціально організованому безпечному і контрольованому фахівцем соціально-психологічної служби середовищі.

Незаперечна цінність кінотерапії для формування Я-ідентифікації та розвитку емпатії до інших. Вдало продуманий гайд фільмів може спонукати навіть досвідченого правопорушника до самоаналізу і переосмислення свого життя, стати своєрідним інсайтом позитивних зрушень в його правосвідомості. Хороше кіно завжди вселяє надію на краще, підтримує віру в добро. Особливо ефек-

тні короткометражні стрічки, відеоролики – для викликання швидкої емоційної реакції. У цьому ми однакові з дослідником Д. Левенталем.

Кінотерапія також має переваги для формування конструктивних комунікативних компетентностей. Спільний перегляд і обговорення фільму, керована фахівцем дискусія, може сприяти набуттю засудженою особою практичного досвіду спілкуватися неконфліктно, навчитися слухати і розуміти іншу точку зору, пропрацювати свою тривожність і стрес. У цьому контексті привертає увагу стрічка «Нове життя Гогіти», що отримала відзнаки на Docudays UA-2017. У ній порушено тему соціальної адаптації колишніх ув'язнених, межі їх приватності і соціально значимих переживань¹.

Європейський вектор у використанні кінотерапії для ефективності соціально-виховної роботи із засудженими є очевидним. Це доводить досвід роботи з ув'язненими і засудженими в Італії, Польщі. На міжнародному кінофестивалі в Ольштині «Prison Movie» представляються фільми, створені засудженими, стрічки, які розкривають пенітенціарну систему через призму соціальних реалій. Цікавим видається масштабна підтримка кінотерапії як інструменту ресоціалізації через відзнаку фільму Сінг Сінг (фільм, 2023)², пісня з якого номінована на премію Оскар-2025. У художньому задумі цього фільму презентовано результат проекту, що передбачав використання драматизації та розвитку тюремного театру для підвищення ефективності корекційних впливів, відомого як «Реабілітація через мистецтво». Після прикінцевих титрів стрічки наводяться кадри справжніх в'язничних вистав. Все знято у реальних в'язницях³.

Подібний досвід має і місто Харків. Зокрема, театр-студія «Арабески» на чолі з С. Олешко реалізували проєкт «Театротерапія як метод соціальної реабілітації». Він передбачив постановку професійними режисерами та акторами із залученням засуджених з установ виконання покарань Харкова і Львова (п'ять установ виконання покарань) вистави «Маленька п'єса про зраду» О. Ірванця. Проєкт був спрямований на пошук сенсів роман-

тизації кримінального світу та спробу розглянути засуджену особу як глядача, реципієнта мистецького продукту. На завершення відбулася презентація документального фільму «Z/Z: зони зради. Соціальні проєкції мистецтва» у кіноклубі Києво-Могилянської академії (6 листопада 2003 р.), фотовиставка «Ілюзії» (кураторка Олесь Островська) (4 листопада 2003 р.)⁴. Цей проєкт продемонстрував ефект міжгалузевого підходу до проблематики ресоціалізації засуджених, гуртування суспільства навколо проблематики пенітенціарної системи.

Висновки. Отже, використання кінотерапії видається доцільним для втілення європейського вектору виправлення, ресоціалізації і підготовки засуджених до звільнення в українській пенітенціарній системі. Цей вектор передбачає спільність умов і обставин у формування цінностей правосвідомості усіх громадян. Для досягнення ефективності використання кінотерапії слід забезпечити антикриміногенність – важливу ознаку державної політики у сфері кримінально-виконавчої діяльності. Її суб'єктний рівень: опора на сильні сторони особи під час соціально-виховної роботи і систематичної психотерапії. Об'єктивні умови й обставини антикриміногенності передбачають: вивчення і використання широкого спектру інструментів для побудови і трансляції алгоритмів та механізмів корекції поведінки; популяризацію через кіно цінності правопорядку і законослухняності, участі громадян у контролі правопорядку, профілактиці злочинності; залучення учасників освітнього процесу до ресоціалізації і соціальної адаптації засуджених; попередження стагнації звільнених після відбування покарання; загальну культурацію ціннісних орієнтирів глядачів; формування загальних компетентностей. Ці ознаки антикриміногенності не є вичерпними. Висловлені пропозиції слугують конструктивом групової та індивідуальної роботи із засудженими в реалізації будь-якої реабілітаційної програми, інших форм соціально-виховної роботи і психотерапії, не потребують значних асигнувань чи спеціально створеного простору.

Перспективою подальшого розроблення теми є питання розвитку кінотерапії як інструменту соціально-виховної роботи в українській пенітен-

¹ 'Нова колекція: особисте, складні теми та (не) втілені мрії' (Docuclub) <<https://docuclub.docudays.ua/news/filmi-pyatoi-kolekcii/>>

² 'Сінг Сінг' (2023) <<https://ua.kinorium.com/10551722/>>; <<https://www.facebook.com/groups/vrajenniya/posts/2318860615139031/>>

³

⁴ Радинський О. 'Повсюдне радіо «Шансон», блатний жаргон та бандитські «панятія» стали знаками нашого часу, які свідчать про дивну хворобу українського суспільства...' (ZN,UA, 2003) <https://zn.ua/ukr/ART/zz_zona_zseredini.html>

ціарній системі. Ефективність кінотерапії, звісно, залежить від вдумливого вибору фільмів, попередження ретравматизації, майстерності фасилітатора. Відкритість і довіра між фахівцем соціально-психологічної служби і засудженою особою – необхідний для успіху старт. Розуміння і посилення суб'єктивних і об'єктивних чинників антикриміногенності, через призму яких презентовано у статті ідею використання кінотерапії у процесах виправлення, ресоціалізації і підготовки до звільнення

засуджених в українській пенітенціарній системі, сприятиме імплементації світового досвіду, позитивно відобразитиметься на гуманізації ставлення суспільства до ресоціалізації звільнених осіб. Соціальна і філантропічна підтримка проєктів створення відео чи розвитку театру в установах виконання покарань самими засудженими є формою терапії, що може допомогти такій особі зрозуміти себе і свої вчинки, протистояти спокусам життя після звільнення.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Bohatyrov A I *Antykryminohennyi vplyv na zlochynnist sered zasudzhennykh v mistsiakh nesvobody* [Anti-criminogenic impact on crime among prisoners in places of deprivation of liberty]: monohrafiia. (Helvetyka, 2019) 432 (in Ukrainian)

Edited books

2. Pyvovarov V (red) *Dotrymannia prav liudyny pry vykonanni pokaran i povodzhenni iz zasudzhenykh v Ukraini: vyklyky, zavdannia, rishennia v umovakh voiennoho stanu: monohrafiia* [Respect for human rights in the execution of sentences and treatment of convicts in Ukraine: challenges, tasks, solutions in conditions of martial law] (Pravo, 2024) 331 DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178602321> (in Ukrainian)

Journal articles

3. Bennett J, Smith M 'Documenting prison therapy: Insider audience perspectives on The Work (2017)' (2024) 20(4) Crime, Media, Culture 426–444. <https://doi.org/10.1177/17416590241229438> (Original work published 2024) (in English)
4. Loewenthal Del 'The therapeutic use of photographs in the United Kingdom criminal justice system' (2015) 17 (1) European Journal of Psychotherapy and Counselling DOI:10.1080/13642537.2015.1006132 (in English)
5. Policek Nicoletta. 'Prison on Screen in Italy: From «Shame Therapy» Propaganda to Citizenship Programmes' (2020) <<https://www.springerprofessional.de/en/the-palgrave-handbook-of-incarceration-in-popular-culture/17659830>> (in English)
6. Pyvovarov V, Vorozhbit-Horbatiuk V ta in. 'Dotrymannia prav liudyny pry vykonanni pokaran i povodzhenni iz zasudzhenykh v Ukraini» – komplementarnist protsesu i rezultativ doslidzhennia fundamentalnoi temy' [«Observance of human rights in the execution of sentences and treatment of convicts in Ukraine» – complementarity of the process and results of research on a fundamental topic.] (2024) 1 (48) Pytannia borotby zi zlochynnistiu 33–47. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-33. (in Ukrainian)
7. Vorozhbit-Horbatiuk V 'Formuvannia hromadianskoi identychnosti v ustanovakh vykonання pokaran v Ukraini' [Formation of civic identity in penal institutions in Ukraine] (2024) 1 (2) Yurydychnyi visnyk 49–55. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.5> (in Ukrainian)

Conference papers

8. Batyrhareieva V 'Vyklyky, shcho porodyla zbroina ahresiaa proty Ukrainy: kryminolohichniy analiz' [Challenges raised by armed aggression against Ukraine: criminological analysis] *Kryminolohichna teoriia i praktyka: dosvid, problemy sohodennia ta shliakhy yikh vyrishennia*. Materialy mizhvidomchoho naukovopraktychnoho kruhloho stolu (Kyiv, 24 lystopada 2022). <<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22589>> (in Ukrainian)
9. *Realizatsiia prav zasudzhennykh v suspilstvi zmin: naukovyi i prykladnyi dyskurs* [Implementation of the rights of prisoners in a changing society: scientific and applied discourse]: daidzhest stend. dop. nauk.-metod. seminaru u formi kruhloho stolu onlain (m. Kharkiv, 04 kvitnia): elektron. nauk. vyd. (Pravo, 2023). 48 <<http://surl.li/qqago>>(in Ukrainian)

Reports

10. Roanov M V 'Analitichnyi zvit za rezultatamy monitorynhovykh vizytiv v mistsia nesvobody na pidkontrolnii Uriadu Ukrainy terytorii v 2022' [Analytical report on the results of monitoring visits to places of detention in the territory

controlled by the Government of Ukraine in 2022] (2023) 232. <<https://ngoauu.org/zvit-pro-monitoringovi-viziti-do-penitenciar-nix-ta-social-nix-misc-nesvobody>> (in Ukrainian)

11. Chovgan V., Romanov M., Melnychuk V. (2023). «NINE CIRCLES OF HELL»: PLACES OF DETENTION IN UKRAINE UNDER THE RUSSIAN OCCUPATION MARCH 2022 – DECEMBER 2022. <<https://dignity.dk/wp-content/uploads/42-Nine-circles-of-hell.pdf>> (in English)
12. 'Zvity za rezultatamy monitorynhovykh vizytiv' (2022, 2023, 2024, 32025) [Reports on the results of monitoring visits]. <<https://ombudsman.gov.ua/uk/zviti-za-rezultatami-monitoringovih-vizytiv>> ; <<https://www.ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovid>> (in Ukrainian)
13. Ovdienko H. V. 'Zvit pro monitorynhovi vizyty do penitentsiarnykh ta sotsialnykh mist nesvobody u 2023 rotsi' [Report on monitoring visits to penitentiary and social places of detention in 2023] *HO «Kharkivska pravozakhysna hrupa»* Kharkiv, 62. (in Ukrainian)

Website

14. 'Docudays UA' (2025). <<https://docuclub.docudays.ua/news/filmi-pyatoi-kolekcii/>> (in Ukrainian)
15. 'Derzhavna kryminalno-vykonavcha sluzhba Ukrainy'. Novyny. (2025). [State Penitentiary Service of Ukraine. News.]. <<https://kvs.gov.ua/news/>> (in Ukrainian)
16. 'Nova koleksiia: osobyste, skladni temy ta (ne)vtileni mrii' (2017). [New collection: personal, complex topics and (un)fulfilled dreams.]. <<https://docuclub.docudays.ua/news/filmi-pyatoi-kolekcii/>> (in Ukrainian)
17. 'Syla kinematohrafu, abo chomu sotsialne kino zdatne zminyty realnist?' (2016) [The power of cinema, or why social cinema can change reality?] МНО «Mizhnarodnyi tsentr rozvytku i liderstva» <<https://ildc.org.ua/statti/syla-kinematografu-abo-chomu-sotsialne-kino-zdatne-zminyty-realnist/>> (in Ukrainian)
18. 'Sing Sing' (2023) <<https://ua.kinorium.com/10551722/>> (in Ukrainian)
19. Jarrett Christian. 'How prison changes people (2018) <<https://www.bbc.com/future/article/20180430-the-unexpected-ways-prison-time-changes-people>> (in English)
20. Radynskyi O. 'Povsiudne radio «Shanson», blatnyi zharhon ta bandytski «paniatii» staly znakamy nashoho chasu, yaki svidchat pro dyvnu khvorobu ukrainskoho suspilstva' [The ubiquitous radio «Chanson», thug jargon, and gangster «panyatiya» have become signs of our time, testifying to a strange disease of Ukrainian society...] *ZN ,UA.* 2003. <https://zn.ua/ukr/ART/zz_zona_zseredini.html>

Ворожбіт-Горбатюк В.

Кіноterapia – європейський вектор виправлення, ресоціалізації і підготовки до звільнення засуджених

У статті автор розкрила аспекти використання кіноterapia для втілення європейського вектору виправлення, ресоціалізації і підготовки до звільнення засуджених в українській пенітенціарній системі. У методології акцентовано увагу на інтегрованому міжгалузевому підході до аналізу ефективності соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі. У статті наголошено на тому, що втілення європейського вектору виправлення, ресоціалізації і підготовки до звільнення засуджених в українській пенітенціарній системі може передбачати практики кіноterapia. Для досягнення ефективності використання кіноterapia важливо забезпечити антикриміногенність. Її суб'єктивний рівень передбачає опору на сильні сторони особи під час соціально-виховної роботи і систематичної психотерапії. Об'єктивні умови й обставини, які містять антикриміногенні ознаки: алгоритми і механізми корекції поведінки; популяризація через кіно цінності правопорядку і законслухняності в суспільстві, участі громадян у контролі правопорядку, профілактиці злочинності; залучення учасників освітнього процесу до ресоціалізації і соціальної адаптації засуджених, попередження стагнації звільнених після відбування покарання; загальна культура ціннісних орієнтирів глядачів, формування загальних компетентностей. Висловлені пропозиції корисні для групової та індивідуальної роботи із засудженими під час реалізації будь-якої реабілітаційної програми, інших форм соціально-виховної роботи і психотерапії. Ефективність кіноterapia, залежить від вибору фільмів, майстерності фасилітатора. Перспективним визначено напрям соціальної і філантропічної підтримки проєктів створення відео, розвитку театру в установах виконання покарань самими засудженими, що може допомогти такій особі зрозуміти себе і свої вчинки, бути готовою протистояти спокусам життя після звільнення.

Ключові слова: соціально-виховна робота, психологічна підтримка, ресоціалізація, реабілітація, права людини, установи виконання покарань, засуджена особа, кіноterapia.

*Vorozhbit-Horbatyuk V.****Cinema therapy – a European vector of correction, resocialization and preparation for the release of convicts***

In the article, the author revealed aspects of using film therapy to implement the European vector of correction, resocialization and preparation for the release of convicts in the Ukrainian penitentiary system. The methodology focuses on an integrated interdisciplinary approach to analyzing the effectiveness of social and educational work with convicts. The article emphasizes that the implementation of the European vector of correction, resocialization and preparation for the release of convicts in the Ukrainian penitentiary system may involve film therapy practices. To achieve the effectiveness of the use of film therapy, it is important to ensure anti-criminogenicity. Its subjective level involves relying on the strengths of the individual during social and educational work and systematic psychotherapy. Objective conditions and circumstances that contain anti-criminogenic features: algorithms and mechanisms for behavior correction; popularization through cinema of the values of law and order and lawfulness in society, citizen participation in law and order control, crime prevention; involvement of participants in the educational process in the resocialization and social adaptation of convicts, prevention of stagnation of those released after serving their sentences; general acculturation of value orientations of viewers, formation of general competencies. The expressed proposals are useful for group and individual work with convicts during the implementation of any rehabilitation program, other forms of social and educational work and psychotherapy. The effectiveness of film therapy depends on the choice of films, the skill of the facilitator. The direction of social and philanthropic support for video creation projects, the development of theater in penal institutions by convicts themselves has been identified as promising, which can help such a person understand himself and his actions, be ready to resist the temptations of life after release.

Keywords: social and educational work, psychological support, resocialization, rehabilitation, human rights, penitentiary institutions, convicted person, film therapy.

Стаття надійшла до редакції: 6.05.2025 р.

Прийнята до друку: 20.06.2025 р.